

És vajon te jobban járnál-e Jeremiással, mint Sedékiás? És talán a siralmak nem szaporodnának úgy tovább az Úr asztalán?

S a véletlent se feledd! Hiszen e cérnaszálon lóg mindig a Sybilla feje. Mit mondhatna neked? Hogyha felkel a vak nap, *te ne félj menni vele!*?

III

Sötétben tapogatózva úgy vágysz, mint briliánsra a nő, ismersz pár utcát és a ködben is sejtéd, a víz az idő.

Átnézel szembe, odaát kibontja lassan-lassan a csomagot, mosolyog rád, nem kérdeve, akarod-e vagy nem akarod.

Agyad mindegyre kutat tovább, de megbocsáss, ajtókat csapkod a huzat, bizonyosságod semmi más.

Dicsőbb szerepet szeretnél persze, születnek terveid, nem hagynád a gyereket, vállalkozásod majd megsegít.

Most bármerre mész, szakadék szélén forrás, legelő, játszik veled a táj, van-e taktika megfelelő?

Szegény Dagadtlábra emlékszel, ahogy lépeget talán, nem ő választotta a géneket az Úr asztalán.

És mégis!... – e cérnaszálon lóg mindig a feje. Ugorj, hogyha felkel a vak nap, vele!

MÓRICZ VIRÁG NAPLÓJÁBÓL (I)

Kedves Naplóm... – ki ne ismerné ezt a kezdetét? De téved, aki azt hiszi, anyámé is így kezdődött. Neki nincs Naplója. Ő dátummal ellátott feljegyzéseket írt, mint az apja. Tudatosan vagy ösztönösen, arra már nem kapunk választ.

Hét évvel anyám halála után – egy kedves fiatal barátja unszolására – nézegetni kezdtem a rám hagyatékkolt papírhe-

gyet. Amikor megörököltem, volt ebben minden: újságkivágások, tűzbe való csomagolópapír, mindenféle odakeveredett fecni, fényképek, folyóiratok és persze írások. A folyóiratok Kárpátaljára utaztak, a fölösleges papírok a cserépkályhába, az írások meg dobozokba, mindenféle elrakosgatva, ahol volt hely, és várták sorsukat. Most jött el az idejük.

Óriási mennyiségű, igen érdekes anyag. Megjelent könyveinek kézírata, cikkei, novellái, soha elő nem adott színdarabjai, filmnovellái és azok, melyeket nagyapám regényeiből dramatizált, és azután sikerrel be is mutattak. Ezekről nagyjából tudtam, mivel fiatal felnőtt koromtól első számú kritikusa lehettem, és sokszor kérte ki véleményemet, de persze csak a kiadott írásairól. Írás közben nem beszélt, azt mondta mindig, ha elmondja, akkor már minek leírni.

Aminek viszont nagyon megörültem: a naplólapok.

Mindent leírt, jegyzetelt. Sokszor nem ideális írási feltételek között, tehát néha nehezen olvashatók a furcsává alakult betűk, de ezt ő is tudta. Amint volt egy kis ideje, ezeket a jegyzeteket legépelte. Gépelés közben, egy név, egy esemény kapcsán eszébe jutott valami, s azt is beleírta. Néha egészen a messzi múltban, térben, emberi kapcsolatokban köt ki, s néha visszakanyarodik a témához, aztán megint belekeveredik valami emlékébe. Sokszor gondolkozni kell, hogy most éppen hol is tart. Ettől lesz olyan hallatlanul érdekes és izgalmas egy-egy nap, hogy nincs az az izgalmas kalandregény, mely felveszi vele a versenyt.

Nem tudom, mikor kezdett ilyen gépelt, dátummal ellátott feljegyzéseket készíteni, azt sem, mikor írta az utolsó oldalt, de találtam lapot már a 30-as évek elejéről és még a 80-as évek végéről is. Nem jutottam még hozzá a teljes anyaghoz. A lapok közel sincsenek időrendi sorrendben. Egy-egy regény- vagy novellatémához kapcsolta a lapokat, oda, ahol felhasználta a témát. Így előfordul, hogy egy paksaméta cikk között talállok két-három évből néhány lapot, és ugyanebből az évből egy másikban, esetleg sokkal több napról.

Véletlenszerűen kerülnek elő az évek.

Eddig a legtöbb lap 1956-ból és a 70-es évekből került a kezembe.

Úgy gondolom, hogy az 1956-os eseményeket ilyen érdekesen, szemléletesen nem sokan írták le. Nem a nagyközönségnek szánta az írást, de oly erősen hatottak rá az események, hogy le kellett írnia. Itt is először a kézzel írott jegyzetek készültek, s másnap, harmadnap ült a gép mellé, és másolta át, de közben az éppen zajló eseményeket, ágyúörgéseket is leírja. Ettől válik olyan szuggesztívvé és őszintévé. Egy furcsa kor és egy nem mindennapi ember gondolatai. Szokatlanul keveredik írásaiban a háziasszony, családanya, miniszterhelyettes-feleség, a politikus, népi ülnök, újságíró, író, egy nagy író lánya, barátnő, munkaadó és szomszéd – ez mind *egy* ember.

Mindenki, aki elmúlt ötvenéves, átélte 1956-ot, tehát vannak emlékei. Az emlékek azonban csalókák, s nagyon kevesen vezettek akkoriban naplót. Akik most olvassák, emlékeket idéznek. Lesznek, akik – mint én is – azt mondják, igen, én is így éltem át, s vannak, akik másra emlékeznek. Ez így természetes – de fontos, hogy az emlékeket időnként felidézzük!

A nevek nem fontosak. Aki felismeri magát, az jó, de másoknak mindegy. A családtagokat azért megnevezem. *Lexi* – Kolos Richárd, ő az apám, akinek gyerekkora óta ez a beceneve. (Akkor a Kohó- és Gépipari Minisztérium miniszterhelyetese volt.) *Virág, Réka* – mi vagyunk, a lányai, *Gyöngyi, Lili* – anyám húgai. *Laci* – György László, színész, Lili férje. *Imre* – Móricz Zsigmond fogadott fia. *Miklós* – Móricz Zsigmond öccse. *Éva* – Móricz Éva, Móricz Istvánnak, Móricz Zsigmond testvérének a lánya. *Balázs* – Simon Balázs, Gyöngyi fia.

Kolos Virág

Leányfalu, 2003. január

1956. X. 24.

Itt a józan reggel, talán lecsillapodik a város. Ha lecsillapodik, annak nem csak a józan reggel lesz az oka.

Tegnap reggel kezdődött nálunk a meszelés. Egész délelőtt a könyveket poroltam, rendeztem – ebédem volt, maradék húsos káposzta, megjöttek a gyerekek. Igen jókedvűen, mert Réka jól felelt biológiából. Megbeszélték a varrónővel, hogy mennek próbálni, s mikor egy menet tisztiszkolás elment a ház előtt, Virág mondta, hogy a diákságnak felvonuló tüntetése lesz a Bem téren. Nézzétek meg, és ők el is mentek.

A tegnapi újságban volt a lengyel esemény, amit a rádió a legnagyobb rokonszenvvel kommentált, az újság is. Délután egyre több teherautó fiatal ment el a ház előtt, azt hiszem, négykor vagy valamivel később özönlött a nép vissza a Bem utcán jobbra és balra a Margit híd felé. Egymás után jöttek a teherautók, mind rakva fiatalemberrel. A rádióban bementék a hírt, hogy a Minisztertanács helyesli az ifjúság tüntetését, ők is részt vesznek benne, és utána folytatják a tanácskozást. Nagy Imréről is volt szó, az ígéret hangján. Egyszer csak jöttek megint a teherautók, éppen a házunk előtt állt meg egy rádiókocsi, másik, a filmes.

A festő – igen kedves, rendes fiatalember, akit a minisztérium szerzett nekem. Ez a fiú figyelmeztetett, hogy a zászlókból ki van vágva a címer, vagy nincs rajtuk címer. A házakon megjelentek a nemzetiszínű zászlók címer nélkül. A teherautókról elég színtelenül és erőtlenül kiabáltak a fiúk, hogy éljen Nagy Imre, és le Gerővel és efféléket. Nyolcig eltelt az idő. A festő hat után elment, mert izgatott volt, nem bírta dolgozni, ment a barátai, a menyasszonya után híreket hallgatni.

A rádió többször bementék, hogy nyolckor Gerő beszél. Ja igen, délután közvetítették a Petőfi-kör gyűlését, ahol nagyon erős, sőt végletes kijelentések után végül Tildy mondott barátságos beszédet arról, hogy csakis a szövetkezés – parasztkérdésről volt szó – a jó. Fél nyolc lehetett, amikor felhívtam a varrónőt: Mit csinált a gyerekeimmel? Hát még nem is voltak ott! Bosszantott, hogy ezek a csacsik agyonfárasztják magukat.

Megjött Lexi, én nagyon féltem, hogy ők is felkapaszkodtak valami teherautóra, és az hurcolja őket. Feljött Molnár, kártyáztunk és politizáltunk, de még mindég, a gyerekektől eltekintve, nyugodt hangon. Gerő mondott egy nagyon szigorú beszédet a szovjetről meg a kommunizmusról, túlkapókról és a szigorról. Ettől elkedvetlenedtünk, mert nagyon rokonszenvesnek látszott, hogy nem zavarják a tüntetést, így talán simán lezajlik az egész. De a gyerekek csak nem és nem jöttek, és nem is telefonáltak. Mi kártyáztunk, és izgatottan vártuk őket. Mit lehet mást tenni. Molnár családja cirkusban volt. Koronként teherautók mentek el, tele nagyon fiatal fiúkkal.

Na végre, 10-kor megjöttek a gyerekek, kipirulva és izgatottan, ott voltak a Kossuth téren – s mivel ilyen későn értek haza, nem vettek kenyeret és vacsorárávalót. Réka rögtön fogta a hálót, és szaladt a közértebe, bár az én óráim már a tizesen járt. (Ellenforradalmi elemek reakciós fegyveres támadást rendeztek, és megtámadták a középületeket, további intézkedésig, miután a fosztogató ellenforradalmárok csoportosulása még tart, és a csoportoktól való tisztogatás még folyik, kilenc óráig csak feltétlenül használatlan ügyben járjanak az utcán. Ezt mondta be most megint a rádió. Csoportosulás tilos.)

Tehát Réka elszaladt, Virág elmondta a délután történetét. A Bem téren gyülekeztek, de temérdeken voltak, s nem fértek el. Már itt kiabáltak a kaszárnyába, hogy tűzzék ki a zászlót. A katonák ki is tűzték, és nézték az ablakból az eseményeket. Innen átmentek Pestre. A nagy teret megtöltötték az emberek, mindenfelé kiabáltak, legna-

gyobb sikere ennek a jelszónak volt: Gyűjtsd a vasat és a fémet, Sztálin-szobrot add a MÉH-nek. Rákosit és különösen Gerőt hurrogták, Nagy Imrét követelték. És ácsorgott a tömeg estig. Elégették R. és Szt. képét ott a téren, a tömegben. Besötétedett. Közben Sinkovits Imre szavalt, a Talpra magyart és a Felszállott a pávát, de azt nem engedték már végigmondani. Még valaki akart beszélni, nem engedték, folyton N. I.-t követelték. Besötétedett, és teljes sötét volt a tér, semmi világítás. A Parlamentben csak két ablakban égett a lámpa. Kiabáltak fényért. „Legyen világosság!” A Talpra magyar refrénjét entuziazmussal mondta a tömeg, „rabok voltunk mostanáig”, üvöltött. Tíz-szer is elénekelték a Himnuszt. De azt se lehetett rendesen, mert közben kiabáltak, és mindenki beszélt és ácsargott és lázadt. A munkások, hogy mi is itt vagyunk, nem csak a diákok. Meg hogy jönnek a csepeliek, nagyszerű fiúk. (A rend helyreállítása érdekében tilos minden rendzavarás, csoportosulás és felvonulás stb. A másik rendeletet is bemondták.)

Végre kijött N. I. az erkélyre – miután be akartak menni a Parlamentbe, csak úgy rázták a rácsot, de hiába –, és úgy szólította meg őket: elvtárs. Nincs elvtárs, polgártárs van vagy barátom! Ordították. Nem hagyták beszélni, ő csillapítót mondott, nem tetszett nekik. Nem volt csak gyenge hangszóró, ordítottak, hogy mikor R. beszélt, volt háromszáz, most miért nincs? Búcsúzzunk el, barátaim, mondta N. I. És kiabáltak, hogy reflektort, világítsák meg N. I.-t, de csak annyit értek el, hogy az az emelet sor világos lett. A Parlament kivilágosítását is követelték.

A rádió bemondta, kétszer is, mert helyesbített, hogy a Párt vezetősége – előbb, hogy okt. 30-án összeül, aztán, hogy a közeli napokban, aztán, hogy azonnal. Még Virág mondta az apjának, milyen jó, hogy nem MT-tag – de nemsokára telefonáltak, hogy be kell mennie. Negyed 11-kor el is ment, s Réka még mindég nem jött vissza. Biztosan zárva volt, nemcsak a szomszéd üzlet, de a hídi is, és átment a Nyugatihoz. Az ablakban vártam, Virág szidott, hogy attól nem jön hamarabb, ha az ablakból nézek.

(Miközben a két rendeletet újra bemondják, egy csoport munkás, valami 200 ember felvonul előttünk, és kiabálja: Ruszvik haza, Rákosinak kötelet, munkásoknak kenyeret, ruszvik haza, ruszvik haza, és ilyeneket, éneklük a Kossuth-nótát, amit egész éjjel, minduntalan énekelnek. A rádió a felvonulási tilalmat újra mondja. Ellenkező esetben a legszigorúbb karhatalom. Rettenetes. Közben rengeteg ember jár az utcán. Munkások, akik felkeltek, hogy gyárba menjenek, és most ténferegnek Budán.)

Hogy ők mennyire nem szeretik, ha az ablakban várom őket. Én meg nem szeretem, mondtam, ha várni kell. Akkor szólt a telefon, Réka mondja, hogy elment a Nyugatiig, és nem kapott csak kenyeret és vajat és szőlőt, ne izguljak, már jön haza. Ez volt kb. háromnegyed 11-kor. Jó, megnyugodtam. 11-kor jött Magda, és akkor kezdődött a réműlet. Lexi telefonál, megjíjed, mért nem kérdeztem meg, honnan telefonál? Pista telefonál éjfélkor, ha még egy negyedóráig nem jön, felöltözik, és menjünk elébe. Lexi, hogy amint megjön, telefonáljak. Próbálok a rendőrséget, azok nem tudják, hogy a Nyugati felől lehet-e jönni. Lexi telefonál, ekkor már háromnegyed egy, hogy a városban nem lehet járni (megint elment egy zászlós teherautó férfi, és ordítja: Ruszvik haza!), ne izguljak, Réka okos gyerek, biztos behúzódtott valahová, és még jobb, ha kifelé ment a városból.

Magdával az erkélyről kihajolva csak várjuk, várjuk, tenger nép az utcán, majd leritkult, s megint felgyűlt. Szokatlan számú villamos jött néha. Egy óra tájban egynéhány hatos is – Magdával úgy kombináltuk, hogy a hídon nem lehet átjönni, ezek Obudáról jönnek, és valóban, üresek is voltak. Majd megőrültem az izgalomtól. Olyan resz-

ketés jött rám, rettenetes. Közben elkészült a fürdőm régen, de hogy tudok most fürödni, várom a kislányomat. Gyorsan megfürödtem, mert Lexi azt mondta, nem jöhet haza mostanában, a gyerek, nyugalom, ügyes gyerek, nem lesz semmi baj [...], de én ne induljak el, mert abból csak további komplikáció lenne. Mert menni akartam, hogy lássam, vajon tényleg nem lehet-e jönni a hídon és a Nyugatitól. Ahogy megfürödtem, csengetnek. Pista jött, felöltözött, nem bír nyugodni. Hogy én mit éreztem és rettegtem, azt nem lehet leírni. Olyan hasmenést kaptam, még mindég tart. Igaz, rengeteg szilvát és káposztát ettem az este. Mit csináljunk, elinduljunk, de lövéseket halani, gépfegyvert és egyéb lövéseket. Jaj, édes kislányom!

És akkor egyszer csak megérkezik a kis bitang. Nyakamba borul, ne izguljak, de hogy ő mit látott, azt nem lehet leírni. Hozott kenyeret, vaját, szőlőt. De telefonáltam, azt mondja. Igen, hogy jössz! Tizenegy előtt, annak három órája! Hát mert a Szabadság hídon jött át, és onnan villamoson.

Tehát így történt – különben leírom, ahogy kikapkodta. De ne izgulj, mert nem voltam egyedül. Hát kivel? Hát a Kossuth téren megismerkedtem egy emberrel. Egy valakivel. Hogy kerültél a K. térre? Hát még délután. Hogy ismerkedtél meg? Hát csak úgy, ott mindenki beszélt mindenkivel. Azt nem lehet megmondani, az úgy jött. És újra találkozotok? Nem, csak még ott volt a kapuban. Melyik kapuban? Hát mikor lementem kenyérért. (Szóval a fiú hazakísérte őket, s Réka azért szaladt olyan kedvvel kenyérért, és Virág azért mondta rögtön, Réka elmegy, és nem azt, hogy ő, és Virág azért mondta, hogy ne várjam az ablakban – mert tudta, hogy nincs egyedül. Ez meghat, ez a testvéri pártolás. Szeretik ők egymást.) Vagyis itt várta a kapuban, hátha visszajön. Én hülye, mert nem hoztam kenyeret! De hát percről percre vártam őket a vacsorához valóval. Elmentek Pestre, bevásároltak.

A Berliini tér közeléből, már az első körútról telefonált, hogy jön haza, de a hangja olyan felajzott volt, és a fiú nem is eresztette el, mentek a tömeggel egészen a rádióig. Ahol égtek a teherautók, amiket felborítottak, és ostromolták a rádiót. Állítólag azzal kezdődött, hogy délután meg akarták akadályozni, hogy a Rajk-beszédet [bizonyára a Gerő-beszédre gondol] leadják, de nem sikerült. A katonák a felkelőkkel tartanak, az ávósok undokok, mondja, lőttek, hat ember meghalt, egy 15 éves fiút látott, akit betettek a mentőautóba. És ha te lettél volna? Azért olyan helyre nem mentem.

És mindezt Molnárék előtt, akikkel kint ültünk a szörnyű konyhában, teát főztem, de Réka nem evett, csak azt megitta. Megmosdott, nagyon maszatos volt, igen, mert nagyon sokáig álltam egy kiégett fa mellett. Az ávókocsik úgy mentek neki az élő fának, kidöntött előttem egyet. Nem, emberre nem, de aztán arra is, és lőttek. És anyu, azt nem lehet elgondolni, mi volt, nem lehetett kikerülni belőle, és láttam egy forradalmat! Forradalmat láttam, olyan volt, mint 1848. (A rádióban elhallgatott a zene, és valami pergő zúgást hallok. Egyre berreg és perreg. Megint befelé menő teherautó ember ment a város felé, a férfiak közt három nő. Sokan mennek a város felé. Ezek a Ganz munkásai lehetnek, mert a kocsiról lekiabáltak ismerősként az utcaiaknak. Egy teherautó katona ment befelé. Most már enyhül a köd, ami hatkor ereszkedett le, és egy darabig roppant sűrű volt.)

Réka tűz és láng, magánkívül van az izgalomtól. Részleteket mond, de nem tudja összefüggően, és nem is meri, fél elárulni, mit látott és hol állt, mikor látta. Nagyon rendes alak. Kicsoda? Nem valami strici, rendes, komoly ember. Diák? Adom a szájába a szót. Nem tudja, mit feleljen, később azt mondta, egyetemi hallgató, de csak délután, délelőtt dolgozik. Nem hazudik, ez szép. Legalább nem hazudik. Molnárék

(megint zavar van a rádióban, két nyikorgás, és elhallgat, kattog) elmentek, miután hol szidták, hol dicsérték a kis felkelőt, aki majd megőrül a láztól. Most végre lefeküdtünk, ő nagyon soká volt a klozetban – mint kiderült, megvan a baja, és délután 3-tól éjszaka 3-ig talpon! Micsoda szenvedély! Sose lettem volna erre képes, gyerekkoromban sem. Soká mosdott. (Pislogva muzsikál a rádió, kezd sima lenni az adás, megint elhallgat.) Már elbóbiskoltam – persze rögtön megtelefonáltuk Lexinek, hogy megjött. Valami keveset be is vallott a kalandjából. Skuli elment titokban, tilalom ellenére, megkeresni a barátnőjét, akit az egész családból legjobban szeret, de majdcsak visszajön. Hogy lehet valakit megtalálni egy forradalomban? (A rádió nagyon rosszul szól. Gyengén és folyton megszakadva, valami végtelenül unalmas jazzszámot.)

Kezdem elbóbiskolni, s jön Réka, hogy itt vannak Vértések, egy szót akarnak velem beszélni. Felkeltem, pongyola, bementünk a könyves szobába, bezártam az ajtót, Réka lefeküdt. Vértés olyan volt, mint valami drámában a jólelkű intrikus. Hogy bármi az utóbbi időben nem érintkeztünk, higgyem el, hogy ha bármiben segítségemre lehet, segítségünkre, számítsunk rá. Tudja, hogy mi nem a Rákosi és Sztálin politikai vonalán voltunk, de azért mégis, ő segít nekünk, és a házban senki nem tudja, hogy átjöttek. (A Bolygó hollandit játsszák, de nagyon gyenge az adás.) Lexi telefonált, ott csend van, hát itt? Éppen most, utána, három teherautó gépfegyveres katona megy kifelé. Ők most jöttek a városból, rettenetes, mi van. Tömérdek halott, nyíltan tüzelnek egymásra az emberek, a katonákra az ávósok. Másfél órát álltak a Szabadnép-ház előtt. Marokkal szórták ki a papírokat, parázsolva szálltak, fent voltak a felső emeleten az ávósok, a katonák alulról tüzeltek rájuk. Rengeteg halott, égő teherautók, az ávósok mentőautón vitték a fegyvereket, megtalálták náluk, és akkor tört ki a háború. (Megint elhallgatott a rádió.) Véres, hosszú háború, ugyanúgy, mint Lengyelországban, a várost körülvezték az oroszok. (Rádió nyekereg, muzsika.) Reggel hatkor menjek le vásárolni, zsírt, lisztet, nem lesz élelmiszer, általános sztrájk. Lexi hol van, azonnal beszélni akar velem, akármikor jön haza, hajnalban vagy nappal, akármikor. Most kell neki megmutatni, hova tartozik, most kell pártállást kimutatni, és okos legyen, mert rettenetes, mi következhet az első bosszú idején. Én nem félek, én egyáltalán nem tudom elképzelni, hogy bajom, bajunk történhessen, ha rám szakad a lámpa, akkor sem. Hát ő nem azért mondja, de okvetlen beszélni akar Lexivel, és meg akarja győzni. És ők ezt nem helyeslik. Nem így kellett volna, nem ilyen szörnyű véresen. De biztosít, hogyha valami baj volna, mindenben segít, ezt nem tudja senki, nem kell mondani senkinek, de ők segítenek nekünk, és különösen a gyerekeknek. Egyszóval undorító volt a részvéte, ridegen is fogadtam eléggé. El is mentek lassan, bár meg akartam kínálni pálinkával, de akkor nem mennek, hát csak cigarettát kerestem, de még azt sem vette el, inkább én szívtam az övét. Pokoli izgalmat okoztak.

Utána mindjárt felhívtam Lexit, aki csak nyugalom, nyugalom, a helyzet komoly, nem tud semmi újat, utcai harc folyik. Persze részleteket nem mondtam, csak hogy agyonrémítettek. Ezzel mérgesen és boldogtalanul lefeküdtem. Mi a fenének jöttek ezek ide? Persze nem mondtam el Rékát, biztosan hallották a házmestertől, és arra voltak kíváncsiak, de nem kérdezték, csak Lexit, őt viszont többször is, sőt úgy, mint-ha minisztertanácstag volna.

El is aludtam lassan, bár sokszor hallottam lövést, és sokszor szaladtam ki lármára az erkélyre. Fél öt után tankok jöttek. Szaladok az erkélyre: beláthatatlan sorban, nagyon lassan és őrült lármával közelednek. Rengeteg. Megszámoltam valami tízet először, húszat másodszer, volt vagy ötven. Annyira reszkettem, részben az iszonyattól,

részben a fázástól, felöltöztem. Lexi azt mondta, ne gyújtsunk lámpát, hát sötétben. A tankok egyre jöttek, az utca már halványodott, fél hat lett, nagyon sok embert láttam, és kivettem egy sor tankot is a halványságban. Egy tank állt a Szász Károly utca sarkán, és mögötte sorakozott még sok. [...]

Már nincs nagyon sok mondanivalóm. Hat előtt lementem, szatyorral, hátha tényleg tudok kenyeret venni. Lent sok ember, egy csoport az autóbussz megállónál, ha jól ismertem meg, a házban lakó tejcsarnokos nő férje viszi a szót. Szerintük az oroszok körülvettek bennünket, a katonák hősök, a pártunkon állnak, az ávósok ellenségek, de kevesen vannak. Győzni kell. Röpcédulákat mutattak, kettőt. Ja, Réka is beszélt a röpcédulákról. „Röpcédulákat árultak. 40 fillér egy röpcédula.” Ezen nagyon nevetett. Molnár azt mondja, az a szörnyű, hogy még ebből is üzletet csinálnak. Az a baj, hogy demokráciát csak demokratákkal lehet csinálni, nálunk pedig nincsenek demokraták.

Egy asszony valami naivat kérdezett, erre lehurrogták: Hol él maga, asszonyom?

El kéne menni a piacra, hátha ott árulnak, mondták az asszonyok. A tejcsarnokos nő ki akart nyitni, de jött a rendőr vagy ki, hogy nem szabad. Semmi üzlet nem nyit ki. Senki nem dolgozik, általános sztrájk.

Valaki hozza a hírt, hogy most mondta be a rádió, hogy tilos a csoportosulás, és tilos az utcán tartózkodni. Így hazajöttem, találkozáva a szomszéd asztalossal – aki éppen tegnap volt itt, és elvitte a deszkát a polchoz, amit az előszobában akarok felállítani.

Nagyon jót tett ez a kis mozgás. Megnyugodtam tőle. Mindenkit lebeszéltek, ne menjen Pestre, nem kell dologra menni. Kint vannak a tankok! Mennek kifelé! Nem, egy kifelé ment, egy a másik felé.

Gyöngyivel beszéltem fél nyolckor, nehogy a gyerekeket eleressze. Nem, nem, de-hogy ereszti.

Beethovent játszik a rádió. Rengeteg ember van az utcán. Jönnek ki a Kapás utcából is. Többeknél kenyeret látok. Le is megyek, hátha én is tudok egyet venni. Megyek, fél kilenc.

Lementem, de a kapuban találkoztam Regősnével, azt mondja, hogy a péknél van kenyér, de százával állnak. És a hídnál harc van. Fiatalok és katonák lönek egymásra. Ő nem volt ott, de az utcán mondják a fiatalemberek.

Vajon eljön-e a festő? Itt vagyunk a legnagyobb masztaban. Ördög tudja, legjobban szeretném a konyhafalfestést lefűjni, ha ma nem jön, hogy takarítunk holnap? És ez a gyáva Margit se jön. Persze, képezem, mennyit izgult az éjszaka. Ha ugyan nem volt kint a barikádon. Nagyon örült volna, ha reggelre megváltozik a világ.

Ugyan mi lesz, ugyan mi lesz.

Holnap reggel jön Szidi két asszonnyal takarítani, és az ablakpucoló bácsi. Akárhogy is, takarítani muszáj. És enni is. Nagyon éhes vagyok. A gyerekek nagyszerűen alusznak. Én nem aludtam egy vagy másfél órát az éjjel, de az is jólesett. Nem is vagyok álmos. Most főzök teát, és zsíros pirítóst csinálók a Réka szikkadt kenyereiből.

Ilyen fantasztikumot, ami itt történik!

Mindenki hozza a kenyeret, itt szemben, a Kapás utcából, de biztosan sütnék egész nap, majdcsak jut nekünk is.

A Regősék törvénytelen vejének apja ott lakik a rádió mellett. Egész éjszaka a sarokban kuksoltak, és rettegve nézték a háborút, ami egy órával ezelőtt még mindég tartott, állítólag. Illetve két órával, akkor beszéltem vele, amikor feljöttem az utcáról. Most meg Zinzékkal találkoztam, vitték le a kutyát sétálni. Tilalom vagy nem, a kutyának pisilni kell.

Hideg reggel van.

Minden üzlet zárva, csak a pékek nem. Mégis meg kellene nézni, nem maradhatunk kenyér nélkül! Legalább odamegyek. Vagy nem.

Most olvassák – Nagy Imre, a minisztertanács elnöke első rendelete: Statárium! Az ország egész területén. Halállal kell büntetni...

Megint lent voltam kenyérért. Kenyér már elfogyott, liszt és cukorért legalább kétszáz ember áll sorba, visszajöttem, és a kapuban ácsorogtam egy darabig a házbelleikkel.

X. 26. Péntek éjjel fél 2

Koromsötétben próbálok írni, utcai lámpa dereng be. Úgy járnak kint a tankok, mint a taxik. Most 4 látható itt az autóbuszmegállónál. Közben a rádió vadít, nincs béke, míg a sz. harcosok harcolnak. Ma este 10-kor volt az utolsó terminus amnesztiával, de hiába, a felkelők folytatják, nagyon kevés megadásról volt hír. Fél 11-kor – addig is egyre jöttek a tankok. (Most egy tank elment.) Fél 11-kor feljöttünk a gyerekekkel Molnáréktól. Kinézek az erkélyen, hát a most jövő tankok befordulnak a Statisztika felé! Rémület, futok Molnáréknak szólni, ne vetkezzenek le, Réka már pizsamában, tréninget vesz. A tankok, 4, most úgy állnak fel, 1-1 a mellékutcára néz, Szász Károlyra és Erődre, 1 előre, 1 hátra.

Kint nagy orosz kiabálás, oroszul kattognak egymásnak a tankból. Bekapcsoltuk a rádiót, és a gyerekekkel kezdtünk pakolni, kabátot készíteni, nézni. 1 tank elment Pest felé, most csak 2 látszik, de a jobb sarkon túl is lehet.

Réka sajnálja a járdaszigetet, amire fel-le mennek. Életünket érezzük veszélyben. A gyerekek próbálták levenni az ablakot belövés ellen, de nem megy, viszont tükröződik, abbahagyjuk. Minden ablak nyitva, résen van, légnyomás nem árthat, csak lövés.

A gyerekek lefeküdtek ruhában, és rögtön elaludtak, én ígértem és tartom a virrasztást. Most 2 felé járhat, már nem szól a rádió. Kezdek álmos lenni.

Néha távol ágyúlövés, ritkán, ezek nem lőttek, egyszer rövid géppuskázás csattogott.

Csendben esik az eső, fekete fényes az utca. Nem tudom, lefekhetek? Csak nem olyan bolondok, éjszaka kijönni a körútra? Nagyon fáradt vagyok, egész nap dolgoztam. Nyolc körül beszéltem Lexivel. Bágyadt a hangja, négy napja van ott. Azt mondja, ott nem volt semmi, ma a titkára és Pataki hazamentek mosdani – és nem tudtak visszamenni, ő nem. Szegény, most is feláldozza magát, vagy hősködik. És mi lesz, ha elszakadunk? Találkozunk Lányfaluban. Gyöngyiről 2 napja nem tudok, mert a telefonja süket, az enyém is. Köveséké jó, néha Molnáréé is. Molnárné retteg a zsidókérdés miatt. Ez a bitang Vértesné felizgatta. Kinézek az ablakon a háborúba, ahol most csönd van. Bár maradna.

Ma reggel 7-kor épp indultam – Molnárné hozott egy kenyeret. Lementem hozzájuk telefonálni, Lexi elég friss volt. Folyton azt mondja: nyugalom, csak vigyázni. Hát mi nyugodtak is vagyunk. Remek narkotikum ez a nagytakarítás. Legnagyobb lövöldözés közben Kisvirág a padlót keféltte, én a gyerekszobában sűröltem. Parlaginé mondta: Ez a Kolosné pont most festet! Mi ezen neveltünk, pedig ő talán tudta, mi következik.

Megint jött egy tank. A szembenéző pislog, ha azt akarja, hogy megálljon, az ágyúcsöve végén. Pislogott, és a tank megállt a kettő között feleúton. Most kiabálnak oroszul. Bár azt kiabálnák, el kell menni az állomáshelyükre.

Köves sincs itthon. Folyton operál. Ma itthon volt mosdani, sápadt. Neki nehezebb, de jobb, mint Lexinek.

Az új tank továbbmegy a Széna tér felé. Ott délben harc volt, a Hattyú utca felé barikádokat építettek, nem láttuk, azt mondják, nagyon gyengét.

Reggel elmentünk Molnárral sort állni (lövés, gépfegyver, Széna téren?). Előbb a Kapás utcai péknél próbáltuk, 200 ember, és már csak 200 kiló kenyér. Vissza. Találkoztunk egy vasutasnővel, akinek Molnárné 10 éve tejet adott. Erős nő, gyenge gyerek. Elmentünk a Zsigmond utcai pékhez. A hídon szétlőtt tank. Sorbaállítás alatt Szabadnépet, ami 1 lap, olvasott fel egy nő. Tegnap mind hallgatták a külföldi rádiót, és büszkék rá. Egy nő zsidózott – egy zsidó asszonynak. Öreg néni, kedves volt, hazafelé politizált. 1-1 kenyeret kaptunk, 1 kenyeret, meg diót és 10 deka vaját felvittem Szefinek az Áldás utcába. Felmenet sort fogtam az önkiszolgáló bolt előtt – de 10-kor visszaérve, már nem volt ott a párom – mégis, csodálatosképp bent tūrtek a sorban, elől. Bolgárfőzelékes szekér, szép, ment el előttünk. Ma már nem volt a boltban olyan szüret, mint tegnap, zsír nincs, pedig Szefinek az kéne. Majd adok az enyémből, kár, hogy tegnap az egyik kilót Regősnének adtam. Komikus volt, százassal fizetett, nem tudtam visszaadni, mai sürgetésre sem – így egyszer én tartozom neki 1 napig (már megadtam).

107... 108... bombáznak valahol délen... 9... 10... közben gépfegyver, és a rádió cincog. Groteszk ez a háború zeneszóra.

Nagyon jól aludtam fél 3-tól 6-ig, akkor pokoli... 111... lármával mentek el a környék tankjai. 112... csak a bombázásra keltem fel, most fél 7... 112... 114... nem hallottam a híreket, 115... Néhányan kenyérért mennek-jönnek futva. Ma nem megyek, 116... 117... 118... 119... a közelben csak a tankok nyomai... 120, 121, meddig még! Őrület, 122, azt is megvadítja, aki helyeselné ezt a szigort, orosz tankok, ez, 123, a kormánycsapatok? 124, 125, már mi lehet ott! Messze, 126, lehet, mert halk, az ablakok, igaz, nyitott, alig rezeg, és a belövés nem hallik. Csak nem Csepel? Irtózatoss kár, kár, 126, 127, 128, 129, 130 – és erre ki adott engedélyt? 131, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, gépfegyver. Olyan szomorú az utca, 148, 149, 150, eső után, szürke ég, a feldúlt, 151, gázvezeték-javítás, amit már széttapostak, 152, 153, ennyi kár, 154. Nagy, 155, erő lehet az ott, ha ennyi lövést, 156, nem sajnálnak. 157, 158, 159 – most egy perc szünet volt, reméltem. A patika nyitva van, a közért előtt vagy tíz kanna tej, 160. Hideg, barátságtalan reggel. Merjek befűteni? Még nincs tüzelőnk, csak maradék, ki van fizetve, hétfőn hozták volna! A rádió a kimenési tilalmat mondja: 10-ig egyes személyek, egyedül elhagyhatják a lakásukat, háromnál nagyobb csoportra lőnek. 6 óra 55. Csak gépfegyvertűz, soká 161, 162, 163. A telefon, 164, nem jó, de áthallással minden hírt hallunk. Én alig, mert nem elég jó a fülem. Most mégis megértettem, 165, hogy az Iparművészeti Múzeumban, 166, csodálatos porcelánok pusztultak el. A rádió rábeszél – minket! –, hogy ők hagyják abba. Most már nincs amnesztia, most már csak a hadihatal vagy főbelövés. Sose fogják abbahagyni, még élnek, lőnek szegények, 167, 168, 169, 170 – 171! Erős gépfegyver. Ez a kedves múzeum! Sírok a gyásztól. Gyerekkorom kultúremléke, 172, 173, 174, és úgy be van élve lakások közé! Gyöngyiék, 175, 176! Szegénykéim, 177, 178, vajon csak nem ér odáig? 179, és milyen erős lövések! Gyöngyiék legfeljebb 1 kilométerre vannak a múzeumtól, 180. Az nem igaz, a múzeumot nem volt muszáj tönkretölteni. Mért nem vették körül, 181, kiéheztetni, ha 1 év alatt, hát úgy, de nem ezt a vandalizmust. Mi fáj ezeknek, 182, nem a tárgy, az élet se. Hiába könyörögnek, ezeknek se számít. Gépfegyver folyton, most soká. A gyerekek alusznak, Gyöngyiék biztosan nem. De ugyanazt hallom még mindig? Most főzők teát magamnak, 183. Lexinek is telefonálni szeretnék, csak várom, míg Molnárné felébrednek, 184, 185, 186, 187 (Réka folytatta, mert én valóban kimentem teát főzni, aztán Molnárnékhoz), 188, 189, 190 (óriás), 191, 192. 5 tank jött el előttünk a Széna tér felé, de visszafordultak.

Az utca pillanatok alatt kiürült. 2 teherautó és 1 mentőautó ment el. Egyre több ember van az utcán, de ha jön valami, teljesen eltűnnek. Kezd megindulni az élet (két biciklista). Egyre esik az eső. Még az idő is szomorú. Több ablakban megjelennek a kíváncsiak, ki pizsamában, ki ruhában, ki hogy éjszakázott (részemről tréningben). Végre szól a telefon. 193, 194, 195, 196. Hurrá, hurrá, nagyszerű. 197, 198, Róna telefonál Molnárnak. Nem számít, hogy ki kinek, de van vonal. A 196-ik lövés is most.

X. 28. Vasárnap reggel 4-kor

Lövésre ébredtem, egyre több, egészen közel, repül a fénye! Autó jön, a Széna tér felől láttam a felvillanó fényt a lövéssel, nagyon lassan jönnek, több kocsi, és lőnek. (Belátok az ágyú torkába, amint lő.) Az ablakokat kilazítom, a gyerekeket felköltsem vagy ne? Oly remekül alusznak, ha erre se ébrednek, jobb, ha nem tudják. Én felöltöttem a sötétben, a kocsik ezalatt elmennek az ablak alatt – nem tudom, milyenek voltak azóta, 10–15 perc csend volt. Néha jobbról halk lövés balra, semmi. Most ezek lennének a vidékről várt erősítés? Vagy fordítva. Az este már úgy megnyugodtunk. Egész délután és este alig, és csak messzi lőttek, hátha vége valahára. De most nem hiszek a csöndnek.

Múzeum körút, Tanács körút. Délután aludtam. Medveczky Bella ébresztett telefonon. Szörnyű rémeket mond Pestről, Sándor u., Üllői út, körút, kaszárnya – rom. Kálvin térről lőtték a kaszárnyát. Gyöngyiék oda 300 méterre sincsenek. Van-e ennivalójuk? Az utca kevesli az új kormányt, nincs fogalmad, mit mondanak. Állítólag vidéken ávót szereltek le, ávó állt át, most azokat várják a periférián. Bella persze vészmadár, de rettentő ez. Kövesné – akinél telefonálni voltam – mondja, Pista sokat operál, fej-lövés, has, nyak, fiatal, öreg, egy ávós, orosz gyerek, 20 éves nyaklövessel úgy sír, nem háborúban, sorkatona... Romantikus mesék. Köves tegnap hazajött pihenni, és elment betegekhez.

Réka kihallgatta telefonon a Bajor Nagy rémmeséjét [...], hogy ide is akartak jönni, felmenni a tetőre, lőni, csak nem engedték be. Ez nem igaz. Nagyobb hír volna. Réka megfigyelte, hogy a feleségével beszélt, és a nő alig felelget, és nagyon rideg (elváltak). Mit csináljak? Lefekszem újra.

6-ig aludtam, megint közeli lövés szemben, a Kapás utcától balra, magyar katonák csizmája, egyenként, libasorban a fal mentén mennek, őket védi a tank a Jurányi utcánál?

Utcai világítás kialudt, most lehet 6 óra, csak a hírek végét hallottam, semmi, az erőmű dolgozik, étel nélkül kitartottak, sikerült eljuttatni hozzájuk. Tehát villannyal baj lehet! Most csendes eső, 12 fok, napi hőmérséklet 13–15 fok, este 6–9 lesz. Zeneműsor, zene, kikapcsoltam, ezek a bámulatos lányok alusznak. Ez a nyugodt lelkiismeret! Tegnap Rékát felhívta „egy ismerőse”, a Jóska. Ezzel kapcsolatban tartottam egy prédikációt, hogy nem így kell bemutatkozni, hanem teljes névvel és kérelemmel. „Igen, borzasztóan meg voltak ijedve.” „Te is forradalmároskodsz? Muszáj?” Így beszélgetek, gyerekes felnőttesen.

Egyetlen katona ment a tankokkal szembe, kb. a villamosmegállótól, át előtte, be a Jurányi utcába – tisztán kongott a lépések zaja. Tankot hallottam közeledni messziről, elhallgatott, újra zörög, kb. Széna térnél? Lőttek puskából. Jaj de éhes vagyok, mitől? De ki van marva a szám belseje.

Gépfegyver – egy sorozat.

Érdekes, egy páncélos, mögötte páncél vöröskeresztes kocsik jöttek jobbról, fel a Ke-

leti Károlyra? Még hallani a bűgást. Hernyótalpas hangja volt, de ágyúcsövet nem láttam, fent álló gépfegyveres. Az, amit tanknak hívtam, nem, az sokkal magasabb, nagy, fekete toronyszerű páncélos. Már elég világos van. Virág fordult egyet. Este 9 óta alszik. Én is lefekszem, csak a 7-es híreket várnám, de még csak fél 7.

1-1 magános ember elmegy az utcán. A 2 páncélos – nyitott és vöröskeresztes visszajött, elment a toronyig (tank?), ott megállt, és tovább, előre. (Ez a torony, amit annak láttam, egy vasúti kocsi volt, amit barikádnak toltak be a Margit körútra, gyerekek, a Széna tériek, soká ott állt, összelőve.)

9 vagy 10 tank jött Pestről, a Széna tér felé mennek. Csendben esik az eső, a gépfegyverpárom a közelben van. Egy öreg néni két kenyérrel átjött közöttük. Ezek megálltak, az utolja az Átrium előtt!

Egy ott fent volt a Gázgyárnál, szemben áll, jött egy nagy nyitott autóbusz rendőr, sötétkék ruha pirossal, gépfegyver a kézben, elment balra. A tankok helyben járnak, itt is remeg tőlük a padló és a gyomrom. Mind a 10 tank áll és morog, egy kivételével jobbra néznek. A Jurányi–Kisrökus utca között sokan járnak, átvágva a tankok között, kenyeret hoznak.

Híreket részben hallottam, Kelenföldi Erőmű három napig bezárva dolgozott, szombaton kaptak ételt. Fél 8. A tankok állnak, teám megfőtt. A rádió mondja, hogy a Moszkva tér reggelig fegyverszünetet kér (ezért volt a sok tank), mégis rálőttek egy ablakból a szovjet járőrre, aki nem lőtt vissza. Most ment el a Bem József utcába 4. 300-as sorozat a szovjet tankok, ezek a Majorban lehettek, falevéllal van tele a tetejük. Az éjszakai tankok 800-as sorozat, fehér, hegyére állított kockajel, magyarok?

Háromnegyed 10

Már 30 tank és harcokcsi és muníciós kocsi áll sorban a Széna térig. Körül az utcán rengeteg ember.

11

Azóta szakadatlan megy a szovjet kocsisor, vajon hová? Ez már kiérhet a városból. Két orvostanhallgató parlamenti rádiófelhívása az ellenállókhoz. Kívánságunk teljesíthetetlen, miniszterek jók, szovjeteket magunk hívtuk, gondolatok családokra, magatokra és a tömb lakóira. Teljes amnesztia, hazamehettek.

Szabadnépet betették az ajtóba, a tegnapit. A rádió olvassa a mai vezércikket. Tisztára a Galilei-estet: könyörögnek a megadásért. „Nem tekinthetünk a demokrácia elenségeinek.” Most áll a kocsisor.

Fél 12

Rádió: Közért, villamos, autóbusz alkalmazottai menjenek a munkahelyükre. Palotai Borissal beszéltem. Erzsínél is volt tegnap, az Írószövetségben is. Tamási Áron nem fogadta el a népm. miniszterséget. Losonczy és Donáth [?] hazamentek tegnap, mert 15 a régi ember az új kormányban, de ma visszamentek, hogy többségben legyenek. A New York-ház, híradómozi, Uránia rémes, Rákóczi út is. Kirakatok betörték, de senki nem rabol. (Állítólag az Úttörő áruházban kint a cédula: Így rabolnak a forradalmárok. Vagyis sehohz zabralás.) [Palotai] Erzsi rémes állapotban, nem tud a lányáról. Boris nyüzsög, mint mindig. Péter mondja: a miskolciak most vonulnak az Akadémia utcába, a pártközpontot akarják bombázni, a város körülrázza szovjetekkel.

A rádióban delet harangoznak!

P. Boris előre megtelefonálta, már bekövetkezett: „Tüzet szüntess!”

1 óra 15, a szovjet katonák, kocsik gyorsan, hosszú sorban jönnek vissza – Pest felé!
Talán Lexi ma már itthon alszik. Gyöngyiékkel mi van? Lili izgult biztosan nagyon, ő olyan. Megvan az öröm, mondom, és Lexi felel: mi? Ők nem olyan biztosak a békében még. 250-en haltak meg a kórházakban. [...]

30-án 2-kor

Tildy: *Kós Péter ENSZ-megbízottat vissza, új megy.* Begyűjtés megszűnt, a parasztság jogos követeléseit megvizsgáljuk. A Rádió – a magyar nemzeti tévelygés többé meg ne történhessen. Kicsiny nép, de magyar, és szabadok akarunk lenni, élni, kölcsönös békében, megbecsülésben.

Erdei: Blablázik, mint a gyerekek. Parasztpárt zászlót bont, amit a R. idején letettünk. Minisztertanács elnökhelyettese.

Kádár János: MDP-elnökség a mai határozattal egyetért. A kommunistákhoz szölok, az emberiség haladó eszméit képviselik, a mi tiszta eszméinket igazságos eszközökkel.

Délután Lexi hazajött.

3–6-ig kisgazdapárti gyűlés, itt szemben.

Szabad Kossuth Rádió.

Színészek forradalmi bizottsága: Dr. Palló Imre, Bessenyei Ferenc, Darvas, Kovács, Greguss, Pécsi [...]

Bécsből áramlanak a küldemények. Ezer jel az együttérzésről. Gyógy- és élelmiszer átvonulásának fővárosa.

Örkény: Fohász Budapestért. Ablak, lőrések, villamosok, barikádok, Budapest egyenlő hősiesség a világ minden nyelvén.

Tamási Lajos: Zászlóink föl örömmel csapnak, ismét mienk a bátor ének. Piros a vér a pesti utcán, belügyminiszter kit lövet? (Ők az elsők, akik rögtön tudnak gombnyomásra lelkesedni: nem szégyenlik.)

Háy Gyula: Naplójegyzet okt. 23., elmentünk azokhoz, akik akkor vezetők voltak. Kapualj – fent 20 személyre terített asztalnál vártunk. Árvaház vezetői. Beengedtek Hegedűshöz, szerencsétlen külsejű, rossz színész, Rákosit alakítja. Gerő bejött, elmondtuk, az ifjúság tüntetése, egyetemi küldöttség köv. Fitymálva nézték. Gerő: az árulóknak nincs joguk Farkas nyilvános tárgyalását követelni. Azért vannak, néhány maradjon itthon. Gógös, elutasítás. Lövetni akar? Gerő: nem, lövetni nem fogok, akkor már kiadta az utasítást rá. Nagy Imre magánember várt, míg az országházba beengedik beszélni. Egész jó volt.

Devecseri: hogy 30 évvel tovább lehettek miniszterek, aztán, hogy 3 órával tovább lehettek miniszterek, 3 óráért öltetek, veszélyben a város, a haza, de élni fog, de élni tud.

Szabad Európa csendesít. Nem uszít, mint tegnap. Ők se kívánnak háborút. Gyógyszer és más áruk tömegéről hengeg.

X. 31.

[...] Vértésnél Simonsits dr. ügyvéd rengeteget beszél, antiszemita és antikommunista szenvedély. 7 hónapig volt valamikor internálva. „Ez a rendszer nekem csak rosszat hozott”, uszító hang, rendszertelen ember, ötletni vágyó. Szuev és a világháború, az eszméknek meg kell harcolni. A kommunizmus sosem volt olyan népszerűtlen, mint ma, nem fognak érte vérezni.

V: Ez igaz – gondolkozik.

A Maros utcában valami ávósfészeknél harc van. Tegnap a Bp. pártközpontnál volt, 5 ávóst felakasztottak a fára.

Éva itt volt 4-től fél 6-ig. L. jött fél 5-kor. Börtönben a nevezetes nőekkel ült, Kéthly, Rajkné, fanatikusak. Most már ne rehabilitáljanak, már nincs ki ellen vallani.

Rádió: Írószövetség, Magvető hívja a dolgozókat. Színészsövetség hívja a dolgozókat és az állástalan színészeket. Du. Nagy Imre beszélt a Parlament előtt. Szuverenitásunk első napját éljük. Nem hívtam be a szovjet csapatokat. Tárgyalás a Varsói ellen, türelmet kérünk. Nagy Imre fogadta az angol újságírókat. A szovjet csapatok visszatérnek támaszpontjaikra. Kiléphetünk Varsóból. Semleges? Talán. Támaszkodni akarunk nagy nemzetek anyagi segítségére. [...]

Molnárék félnek a zsidóüldözéstől, Vértes jólelkűen nyugtat minket, ha baj lenne, menjünk el, a lakást bízuk egy rokonra. Ha ők nem volnának, eszembe sem jutna aggodni. Még így se félek, azért se. Becstelenek nem voltunk, persze az irigység nagy, de igazán nem Szamosiné vagy Tabajdiné fogja megmondani, hogy milyen vagyok. Én 10 éve dolgoztam – ők csak nyafogtak és besavanyodtak. Persze a Küszöb rosszor jelent meg, a XX. kongresszus előtt írtam, még sincs benne semmi vád ma sem ellenem.

XI. 1.

[...] De. a városban voltam Évával és Arankával. Éva elegánsan hányja-veti magát, sokat nevet, folyton a múlttra gondol, de nincs benne az a vad bosszúvágy. Süt a nap, nagy por, sok üveggár, sok teherautó tele állókkal. Jugoszlávok autóbusszal Belgrádba mehetnek.

Erzsi, a varrónőnk nem volt otthon. Éva ruhája nem kész. Elmentünk csavarogni. Visszafelé vajás süteményt vettünk és ettünk az utcán. Tömeg mindenütt. Gesztenyét, kolbászt. Süt a nap, de hideg. Felhívások mindenütt. Egy kövér asszony kislánnyal, krumpli, tojás, hagyma és egy sovány csirke, pucolt kacsát hoz: „Az Üllői úton dobálták, ingyen, még a tojást is, vagy a markunkba nyomták.” (Visszafelé a Nyugatinál találkoztunk Daubnerékkel, a dokumentumfilm kövér fiúval. Ijedten mosolygott, kezét fogtuk, egyelőre nincs semmi baj, megy Újpestre, gyalog a családhoz, nincs lakása. A hídon találkoztam Soós Magdával, azzal a hülye írónővel. Alázatosan köszönt. Mikor lejöttünk a hídról, Éva megmutatta, merre jött ki a villamosmegállóhoz a börtönből. Idáig kísérte egy rendőr, és tanácsolta, senkivel ne beszéljen, ne is telefonáljon, egyenesen menjen Miskolcra. Úgy is tett. Soká, izgatottan nevetve nézte azt a helyet.)

Féja Géza, Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Németh László Petőfi-pártnak hívják a Parasztpártot. Farkas Ferenc a főtitkár. [...]

Magyar Írók Szövetsége: Erkölcsei tisztaság, vonják felelősségre, ne az utcán ítélkezünk, személyi bosszú méltatlan. Benjámín, Ignótus, Zelk, Veres, Déry.

Színészek: Forradalmi bizottságok. Az a színész, aki ragaszkodik politikai felfogásához, felháborodott gyűlölködés ne legyen, mint volt. Nem a politikai érdem, a tehetőség a fő! Jelentsék, akik fegyveresen vettek részt 426-166. Hódmezővásárhelyen a János vitézt ne játsszák, mert az sztrájk törés volna, próbák folyhatnak. Bátaszékiek élelmet küldenek a Jászai és Odry öregotthonnak. [...]

Kisvirág: Ha apát leváltják, jobb vissza nem menni az iskolába. Eddig is azt mondták, ja, mert a nagypapa M. Zs., az apja min. hely! Úgyse szerettek.

Most kell megmutatni, hogy nem azért!

Várhattak volna még egy évig – mondja szégyenkezve, nevet, most sejtette meg szégyenke, hogy kár vár!

Majdcsak lesz valahogy, csak megint elvesz pár évünk, pedig nekem már nem sok van. Az utcán 9 bécsi mentőautó, szépek. [...]

Úgy látszik ebben a percben, hogy igen nagy veszélyben vagyunk. Lexi szerint az optimum: állástalanság. Én vagyok a hibás, író akartam lenni – ő szegény csak versenyzett velem. Most ő visz minket bajba, és ő bűnhődik. Én sokáig viszolyogtam ettől az egészszől – aztán fokról fokra hagytam magam elcsendesíteni. Az volt az illúzióm, hogy a sok szenvedés és lemondás mégis kiemelte a tömeget a nyomorból. De mindig mondtam, hogy ha nem jön a háború, messzi járnánk e fölött az életszint fölött. Nem mondom, félek, vagy inkább csodálkozom, hogy félnem kell a jövőtől. Az emberiség nem érett meg, hogy a népmesén túlnőjön. Most a vallásra gondolok. A két főpap, a katolikus és a református vizsgázott: a kat. óriási fölényrel, nagyhatalomnak mondja magát: informáldom, és 2 nap múlva informálni fogom. Félelmes. Ravasz? Átvette a pástorkodást a lelkek fölött. Óvatos duhaj.

Peking a felkelők mellé állt a perben! De jó?

XI. 2.

2–3-ig november 2-re virradóra mostam. A konyha tele tiszta ruhával. Miért kellene nekem, a halált kivéve, félnem, mikor szeretek és tudok dolgozni? Amit írtam, szívből írtam (némi hasznossági belátással választottam témát). Éva azt mondja, Lexi némelek szerint stréber. Lehet, egy kicsit. De becsülettel dolgozik, mióta él – a kezén nőtt fel egy ipar, ami nem volt. Na, jó éjszakát.

XI. 3.

[...] Hideg idő várható.

Az Oktogonon ki van téve egy koffer, fölötte rajzszöggel kitűzve két százas, és a kofferbe hullik a pénz.

Itt volt Szefi, hogyha nincs szemem, ad, neki 10 q van. És hogy Lexiért ne féljek, Domokos mérnök ott volt nála, hogy az egész Csergő-minisztériumból ő az egyetlen, akit szeretnek, becsületes magyarnak tisztelnek. [...]

Az ország tele van szovjet tankokkal. Lili telefonált Szolnokról, ott is. Minden város, minden vasút. Ha ki nem mennek békével, az ország Koreává változik, és meghal. Most derül ki, valóban hódító bitangok-e. Csak ne uszítanak őket Nyugatról! Inkább dicsérnének és hízelelnének, hogy egy kis flastromot ragasszanak a sebükre. Rettentetes, hogy most ők az ellenségek!

XI. 4.

Reggel 5-kor bombázás, erős, 8–12-t számolok a fénycsíkok között. A rádióban 20 perc múlva Nagy Imre bejelenti, hogy külvárosainkat szovjet csapatok bombázzák, nyilván, hogy a kormányt megdönteni... Csepeliek harcolnak, a kormány a helyén van. Csak azt akartam bejelenteni az országnak és a világnak.

2 nagy tank ment balra, folyton lónek ugyanabban a távolságban, a rádió a Himnuszt játssza.

Mi lesz?

Lexi, a gyerekek alszanak.
 Ha elhallgat az ágyú, máris kész vagyok a végét remélni. Pár perc csönd, újra bomba, egész közel lövés.
 Most jön majd a legenda.

XI. 8.

Talán túl vagyunk a rémen.

Tegnap ilyenkor, délután, itt folyt a háború, órákon át innen bombázták a pártház fölötti házakat – de azt nem. Délelőtt sorba álltunk – én almáért a sarkon, Réka lisztért szemben. Szabó Pista bácsi fegyveresei minden sarkon, sokszor lőttek, míg ki nem tört a csata. Bombáztak, míg tésztát főztem, a pincében ettük meg. Késő estig az udvaron ácsorogtunk, és rettegtünk. A ház ablakai csörömpölve betörték. Jöttek a hírek, hogy 1200 bányász Tatároról a Széna téren, sok ezer a Várban, Citadellában. Tegnapelőtt a Várat bombázták a Széna térről. Iszonyú az utca. Bella telefonált: térden állva adj há-lát, hogy nem laksz a VIII. kerületben. Nincs ép ház, a körút rom.

Vértés: 20 000 ember harcol a körúton.

M. Éva vasárnap este hívta Istváncsicsékat. Idegen férfihang: a doktor lakása, de ők nincsenek itt. [...]

Sorbaállítás. Tegnap egyszer csak betört a nép az önkiszolgálóba – a szabadságharcosok megakadályozták. Virág hallotta a híres Pista bácsit. Azért örülök, mert most látják, hogy nem a felkelők rabolnak. Odament. Ma kiárúsították a boltot. A Csemegét is. Rengeteg áru volt benne, tegnap a ház kapott 120 kg rizst, 100 cukrot – ma osztják a többit. Én is vásároltam ott 400-ért. Vettem rizst, bonbont, rumot és bort. A végén majd' eltiportak, nehezen bújtam ki – Lexi és Virág már vártak az utcán. [...]

Naponta megjelenő cikkek és a zürichi kisemberek véleménye.

A nyugati kommunista pártokra is csapások.

Egyszerre volt Szeuz, a 2 nagyhatalom bűnös, lő és fenyeget. Amint Szeuzben csönd – most itt is. 10-én mindenki munkába, vagy nincs állása. Senki nem akar – fog menni?

Virág találkozott Forgács Zsuzsival, merev, ellenséges. – Ha apa kibillen az állásából, rémes hangulatot csinál ellenem az osztályban. Valaha gazdag volt, a Paunz sajtűzlet volt az övék.

Igaza van a Szabad Európának, mindenkivel meggyűlöltették magukat. De most mi lesz? Lexi bemegy, és mint rangidős náluk vezető? Szegény! – hisz nincs vége!

Megyek 3–4-ig kapuórságba. A házban, a kicsik kivételével, felmentek a gyerekek. Nagyon fáradt vagyok.

Érdekes hullámvás a házban Tóthék körül (és körülöttünk is, bár távolról sem annyira). Fő ellenségem Szamosiné és Éva, Vértésné. Néha szinte felelőssé tettek az eseményekért. Ha szívtottam, pláne. Világháborút vártak, pogromot és fehérterrort. Mégis őrzítő, ami történt.

A nagy átértékelés a világban. A háború veszélyét nem tartja távol a fegyvertelenség, sem a tessék-lássék fegyverkezni kell.

Tragikus csalódás. Nekem is, ha nem is úgy.

Megint megy egypár tank a város felé, katonák be. Állítólag a laktanyákban megint lőnek. Újpest és Csepel nem adta fel magát – a partizánok sem, azok soha. Állítólag az éjszaka erősen lőtték a várat, a kórházakat értesítették, vigyék le a betegeket a pincébe. Ablakot nyitni – nem kell félni, erre nem lőnek, de nagy zaj lesz.

Kapuórségben 3–4-ig Magdával. Az az asszony, aki tegnap úgy félt, odahúzódott hozzám. Most nem fél. A gyerekek úgy játszanak az üvegcserepeken, mint a pocsolyában.

Rendőrr jön, körülveszik. Azt mondja: ezek után nem szolgálók nekik, elmegyek dolgozni akármit, de én együtt voltam a felkelőkkel, velük érzek.

129 420 telefon, rádióüzenet.

202 433 villany hibabejelentés.

Dobi beszél a parasztsághoz. Nem szakadtam el tőletek, akkor sem... Segítettem, amikor elítéltek. Új lapot nyitni. A múlt hibáit, tévedéseit, bűneit... Ellenforradalom... Nagy Imre kezében már nem volt hatalom – reakció – ott voltam mellette, láttam, amint egyre sűrűbben jelennek meg olyanok... a szocializmus vívmánya veszélyben. Kádár programja: szociáldemokrácia lesz, rend és törvényesség. Segítsetek. Ha a rend helyreállt, megindul a falvakban a szép és békességes élet. Emberséges, okos parasztpolitika. Munkás-paraszt szövetség. Ha elhallgatnak a fegyverek, kibontakozik a virágzó élet, ami után mindnyájan vágyakozunk.

Mint egy pap, úgy beszél, nem sok.

21.15

Lexi lement a gyerekekkel az udvarra „kicsit beszélgetni”. Réka az ifiklubban, ami a kis óvóhely, ahol a biciklik voltak, de Vajda Öcsi 2 napja ügyes beszédet tartott: azért vannak lent, mert a lakásban nem fér – most elfér. Azóta a nagyobb gyerekek vannak benne, barkobáznak, kártyáznak, és tegnap, a legnagyobb rémület és bombázás alatt is hangosan nevettek. Este fél 11-kor alig tudtam a nagy lányaimat aludni vinni belőle.

A pincében 2 hely van. A túlsó nagy óvóhely, éjjelimenedékhely-szerű, mind ott zsúfolódnak, meg a mosókonyhában mellette. A szomszéd házból is 40-en. Ezeknek könynyebbség az ifiklub, most a kisebbek lármáznak csak. 3-4 csecsemő, 1-5 éves is van vagy 10, több is. A többség ülve-állva alszik, pár fekvőszék, gyerekeknek láda – teknő. Tegnap takarítottak nagy vita után, a fekete pókhálók nagyját leszedték, részben összerakták. Most valamivel tűrhetőbb, de rémes a levegő és az egész. Gréti újságot tett a lámpára, ne vakítson, most fekete csillár lett belőle. Az öregek ijedten panaszkodnak, a két Ferenczy bácsi piszkos, és szomorúan nyüzsög. Ezek a Hindi Szabóné testvérei. (Aki leugrott az emeletről régen, és meghalt. A férje megnősült, a lánya eladta a lakást, és elment. A két öreg itt lakik, egyik Regőséknél. Másik Tabajdiéknál a cselédszobában.) Öreg még Magda, Ferencziné (nem rokon) szegény, beteg, sovány hisztérika, most csendesen reménykedett, földbirtokos nővére van. Samburg néni, öreg seprű. „Angol társalkodónóm azt mondta, ha nem volnék angol, az szeretnék lenni.” Ezt akkor mondta, mikor Szamosiné tőlem kérdezte tegnap, hol szeretnék lenni. „Csak itt.” Feleltem. Igen. Unokahúga, Hubertné: Én vagyok az egyetlen kapitalista itt: tiszta veronálom van. Öreg, rút nő, sose bírtam magam rászánni, hogy tegezzem, bár többször kezdte. Szegény öreg szomszéd néni ablakai betörtek, beragasztotta a konyhát: tegnap az is beszakadt.

Világiné közutálat tárgya, rémes fukar, kicsinyes boszorkány, nála lakik a fia, Vajda, akinek a felesége a Muzsikaszót gyártó Beck szelíd lánya, két gyerekekkel. Tavaly 100 000 forintot nyert békekölcsonön – azt hittük, elmegy az anyósa poklából, s nem, ma itt vannak a nyomortanyán. Még egy öreg nő lakik velünk, Bajor Nagy anyja, takarítónő volt valami egyetemen. Tavaly egyszer megjelent nálam a fia, aki a Nők Lapjánál újságíró, nem értettem. Sokára tudtam meg, hogy elvált a feleségétől és a kislányától, és ide költözött. Most itt teng-leng a pincében, a viciéknél eszi a mama lábósából a pap-

rikás krumplit, Ady bibliakiadását olvassa, mutogatja. Érdekes pletykákat mondott az újságírók első éjszakai kalandjáról. Ő mondta el, hogy az újságírók úgy jobbra futottak, hogy szombaton már nem eresztették be Losonczy Gézát. Az első kedden bent volt a Szabadnép-házban, mert egy hónapja kilépett onnan, de ott maradt egy ruhafogása, azért ment. Már este volt, ostromolták a házat. Révainak Pándi ajánlotta a melléklépcsőt. „Én csak a fölépcsőn járok”, mondta gögösen – de mégis a melléken dugták el. A Szabadnép azon a napon volt a pártbizottságnál, hogy nem hajlandók rosszabb lapot csinálni, mint aznap (akkor írtak a lengyel dolgokról), nem is fogadták őket. A vezetőség két táborra oszlott egy hónapja. Pár vezető – és a legtöbb újságíró. Akkor kedden Horváth Márton lemondott, és Révai, Friss István lett a fő. Egy napra.

Tegnap a bombázás idején a viciné seperni akart menni.

Molnár: Tegnap a lövöldözés alatt egy nő jött a Szomjasnál. Ott áll egy fiú gépfegyverrel, és lövöldöz.

Kérem, ne lőjenek egy kicsit, át akarok menni az utcán.

Parancsoljon, nagyságos asszony.

Miért lő?

Oroszokra.

Ott nincsenek, onnan jönnek.

Ez biztos?

Biztos.

Akkor nem lövök – és továbbment. [...]

Jaj de álmos vagyok. Megyek le a pincébe, ahol a koksztetején, szőnyegen, deszkákon alszunk, most már ötödször. Gyöngyiékről vasárnap óta nem hallottam. Félek értük. Megmosdottam lemenés előtt, kinéztem az udvarra. A lakás minden ablaka nyitva, por, kint halott, romos város, távol, mint a villamos zúgása, traktorok és tankok zörögnek a várban. Most lövés nincs, de már volt este is.

Jó éjszakát, szegény beteg, szeretett Budapest.

XI. 9.

Nyugodtan aludtunk, a közelben nem lőttek. Fél 7-kor keltünk Rékával, mert Molnárék már régen járkáltak. Magda 5 óta sorba áll kenyérért. Mikor kinéztem az ablakon, a Kliment sor idáig ért a Cseh-házig, szélesen. Egy óra múlva eloszlott, és most újra állnak. A konzerv és közérthez mentem a gyerekekkel 9-kor, most kitakarítottunk, felmostam a követ, lemostam kicsit a csempét. Fürödni nem lehet, próbáltam meleg vizet eresztetni, de csak langyos. Jól megmosdottunk. Réka megvágta a sárgarépát, karalábét, fő egy kis krumpli, lángost akarok sütni, van élesztőm. Dagasztás után felváltom a gyerekeket. A rádió szerint Újpest és Kőbánya ellenáll. Fosztogattak tegnap, milliókat hordtak el áruházakból, vonatokról. A gázgyár előtt és odább tankok állnak, itt mentek, meg is álltak, oroszok. Éva telefonált, ők is pincében aludtak. Lexi alszik lent. Éva szerint nem lesz háború. Nem lesz.

6 ó. du.

A pártházban orosz parancsnokság van, előtte tankok, az orosz katonákat emberek veszik körül.

Szabad Európa szerint a nyugati gyógyszereket Kádárék Jugoszlávián keresztül beeresztik. Adenauer beszédét nem jól értettem, békülő szavaira sípolás és taps vegye-

sen. Genfben tüntetés a szovjet ellen. [...] Hága: Éljen Magyarország, vesszen a tatár uralom, Izlandban betörték az ablakokat, sárral dobálták meg a szovjet diplomatákat. [...] ENSZ magyar vitája [...]

Lexi bent volt a városban. Most folyton hol lemegy, hol feljön, beszélget a házzal.

Éva: Nagy Imrét beveszik a kormányba. Nem hiszem, és neki nem volna jó. Állítólag Maléter is meg volt döbbenve, mikor elszaladt az irány, azt hitte, az ő kormányuk elég – s nem volt.

7 óra, de a rádió zenél. Ilyenkor hírt mondtak tegnap.

Tőlünk nem lehet telefonálni – de igen.

Ma Rékával fent alszom, Lexi és Virág lent. A konyhát kitakarítottam újra, felmos-tam, itt fogunk aludni.

A gyerekek lent, az ifikkel játszanak.

Réka a Batthyány csarnokban krinolint és cukorkát vett – Vajda Öcsinek is, ő meg neki 1 kiló lisztet. Ez az Öcsi a legnépszerűbb gyerek, 14 éves humorista.

4–5-ig kapuőrsegen kellett volna lennem – nem is tudtam. 5–6-ig voltam, aztán Virág maradt a viciné helyett. Holnap reggel 7–8-ig leszek megint ór. Tóthnéval írtak be. Lexi éjjel 1–2-ig. [...]

XI. 10.

Pihenőnap, idegek kilazulnak. Ma mindenkinek munkára kellett volna jelentkezni – kevesen tettek. Reggel negyed 7-kor ébredtem. Rékával együtt aludtunk, egy paplan alatt, a konyhában. Fáztunk is, lárma is volt a házban. Fél 7-kor kenyérért mentem, 7.10-re kaptam is, és beálltam a kapuba Tóthné mellé. 8-kor felkeltettem a pincében Lexiékét, Lexi elment 9-kor a hivatalba, mi takarítottunk. A gyerekszoba rolóját nem lehet felhúzni a belövés miatt, a légnyomás elrontotta a vaskeretet, kirántotta a helyéről. Réka ment a Batthyány csarnokba, én meg Évával a Fillér utcai piacra. Hosszú sorban lencsét és húst vettem. A lencsénél hosszú alku, 8 vagy 12 forint legyen az ára, és csak gerslivel együtt adja. Közben a húsrá váróknál is fogtam sort. Éva jó humorral figyelte az egészet, kissé, mint idegen – az én bársonyhuzatú öreg bundámban. Én meg piszkos nyári kabátban. Eredeti fiú állt mellettem. Fialat munkás, okos és cinikus, modern. Éva vett kétszer fél kiló lekvárt és savanyú paprikát, míg én húsrá vártam, nagyokat nevetett.

A Margit körút nagyon csúnya a Széna tér felől. A Mecsek-ház agyon van löve, más házak is.

7 óra este

Már megint lönek, gépfegyver a hegyről – tank, ágyú felel. A partizánok kialudták magukat, újra kezdik. 3–5 tank manőverezik előttünk. Újra gépfegyver szól a hegyen, de erre nem felel ágyú. Ha orosz átmegy az utcán, szalad. Mentőautót állítottak le, és át-vizsgálva továbbengedték. A ház fele lement a pincébe. Szemben az V. emeleti szobá-ban zárt ablak világos. Jó idegei lehetnek. Én se hiszek veszélyünkben.

Angol rádió magyaráz. Szeuez? Az angol–amerikai szövetség megrendült. Szíriai olajvezeték megrongálódott. Ha Anglia és Fr.ország nem lép fel erélyesen, lángokban állna a Közel-Kelet. Szovjet sok önkéntest, fegyvert küldött volna. ENSZ-rendőrsereg megy, Izrael vállalta a visszavonulást. ENSZ erős. Szovjet imperializmus Mo.-on és Kö-

zel-Keleten. Alig tehattünk valamit Mo.-ért, gondoskodik, hogy a szovjet létesítse ki zsarnokságát. Szovjet küldöttség repül Mo.-ra.

Szabad Európa: Kádár-csoport nehezen boldogul, munkafelvétel alig megy, bányász, vasutas nem dolgozik. Fegyelem megbomlott, szovjet fosztogat. Élelmiszert nem engednek a városba. Fegyelmezetlenül lövöldöz a szovjet. Szovjet delegáció Bp.-en, tárgyal a vezető kommunistákkal. Kádár elvesztette a szovjet bizalmát, mert nem sikerült megszüntetnie a sztrájkot. Szolnok megyében feloszlottak a tsz-ek. Sopronnál 12 jármű nem tudott bejönni, Dánia sem. További kísérletek, svédek szerint kíméletlen harc, üldözés lesz – tehát az ENSZ elébe vágjon, adjon magyarázatot a szovjet az ENSZ-nek. Eisenhower nem utazik el az 5 nagyhatalom konferenciájára. Örvendeznek, hogy most nincs náluk kommunista veszély.

Svájc szerint megszüntetni a coegzistenciát, minden kapcsolatot megszüntetni. Svájc könnyen köhög, neki nincs kit küldeni. Megmagyarázza, hogy még a diplomáciai kapcsolatot sem helyes megszüntetni. A szovjet mo.-i vérengzése az örület politikája volt – előbb-utóbb összeomlik – sok hasznuk van ebből a szabadságharcosoknak.

Szabó Zoltán londoni levele: Angol együttérzés. Osztrák kommunista pártból tegnap 500-an léptek ki. Franciaországban 2 író felháborodott. Svájc is. Lenin-idézzel a szovjet ellen: Erőszakkal nem lehet a szovjethez kötni más nemzeteket.

Lexi és Virág cipelik ki a Réka díványát, ezen alszunk mi Rékával, a Lexi matracra már itt van, azon ők ketten.

XI. 11. 10.30

Kádár beszél: Levertük. Bp.-re vezető utakon szórványos lövések, ezek ártalmatlanná tétele is folyik. Munka az országban megindul, iskola is. Bp. kedvezőtlenebb. Ganz, Beloianisz, MÁVAG stb., itt is dolgozik. Egyes Komárom megyei falvakat kivéve helyreállt a rend. Bpsten nem, este az orvlövészek előbújnak, gyűjtogatnak és fosztogatnak. Elítélő hang lett úrrá az orvlövészek ellen. A kormány megítélése szerint 2-3 nap múlva Bp.-en is rend lesz. [...] Munkához kell látni. Alapvető kérdés: súlyos hibák voltak a Rákosi-klikk miatt. A felháborodás teljesen jogos volt. Cél a nép hatalmának megerősítése. Kezdetől jelen voltak az ellenforradalmi erők. Államosított ipar, földosztás. Jobbra tolta a kormányt. Magát Nagy Imrét is mint fölöslegest félredobta volna. Mindszenty, börtönből jöttek, nyugati csendőrtisztek, fehér forradalmú Győr megyében 100-ával gyilkolták a haladókat. Pártházgyilkosság, Városliget, megölték családostul – lent az utcán dühöngött az ellenforradalom, terror. Nagy Imre tehetetlenné vált. Szerintem se Nagy Imre, se csoportja nem akarta, de nyomás alatt, bűnösen úszott a sovíniszta árral. Kilépvé ebből a kormányból, új kormány. Múlt hét közepe óta 2 út: Nagy Imre az összeomlás felé, szovjet ki, ellenforradalom lemeszároolja az aktív rokonszenvező tömeget, az ellenforradalom visszaadna mindent, főjegyző, csendőrök, kapitalisták, eladná a függetlenségünket a gyarmatosító imperializmusnak. Másik út: minden erővel, a szovjettel is megvédeni a megsemmisítéstől, konzerválni az új és szebb életet. A rend helyreállítása után Varsó, a szovjet ki – az ellenforradalom mellett szavaz – zúzzuk szét az ellenforradalmat, azután tárgyaljunk a szovjet kivonulásról. Megbántott nemzeti érzés, Kossuth-címer, honvédruha, márc. 15. piros betűs ünnep, iskolai nyelvtanítás, osztályzás: 1-es a legjobb. Talpnyalás ki. Pártok: Nem tudjuk a feladatot elvégezni, különböző pártok összefogása kell. Nemzeti egységfront, amelyben helyet

és szerepet kap mindenki, aki ezt akarja – ki, aki nem. Vannak, kiket kétség fogott el. Mo.-on nincs senki vezető poszton, aki a régi módszereket vissza akarná állítani. Szombaton a régi Párt- és államvezetők térjenek vissza eredeti foglalkozásukhoz. ÁVÓ felszámolva. Múlt hibái. Nem lesz bosszú, a dolgozók bizalmát élvezve lehet csak vezetni. Igazat mondunk. Január 1-jéig a munkabérialap 7–10%. Gyermektelenségi adót eltörlik. Beszolgáltatást eltöröltük. Pénzromlás ne legyen. Harc – lakástalanság – minisztériumokban, irodaépületekben. Segítsen mindenki. Írók is, akik a múlt hibáit feltárták, az orvlövészek ellen, lakók védjék meg a házakat, fegyvert elszedni. Súlyos, nem megoldhatatlan feladatok.

Szocialista és kapitalista országok mellettünk vannak, segítenek, Vörös kereszt Nyugatról. Albán, bolgár, román, német, mind segítenek.

Elég jó beszéd volt, fél óra, elég jól fogalmazva. Bár így lenne.

Ma még fáradtabb vagyok. 8–9 órségen. Fél 10-kor Lexi idegesen rám szól, ettől hisztérikus rohamot kaptam, de utána végre elég jól aludtam. Gyerekek teljes nyugalommal bírnak mindent.

XI. 12.

8–9-ig őrt álltam, utána a bankba, ahol nagy piszokban takarítanak. Ádámmal, a félkarúval beszéltem a törött ablakon át. Holnap talán kinyitnak 10-kor. Semmi rendelkezés nincs a pénzről. 11-ig sorba álltam 1 liter tejért, 10 vaj, 20 sajtért. Az asszonyok mind sztrájkot akarnak. Undorral beszélnek. Míg a tankok ki nem mennek, legalább Pestről, senki se dolgozik. Egy nő szerint a Duna konzervgyár lerombolva és kifosztva, még a gépeket is elvitték, amiket most hoztak. 60 ember emelte le a helyére, hogy vitték azt el? Igazgató és pár művezető volt bent. Ganz nem dolgozik, míg a tankok ki nem mennek.

Itthon kitakarítottuk az ebédlőt, be is gyűjtöttem.

Jött Miklós. Lívia gyöngye, hányt, nem tud enni, öreg barátnőjük hívja őket Benczúr utcai lakásába, de nem tudják, otthagyják-e a házat. 100 forintot és levest adtam, azt mondja, van ennivalójuk.

Éva jött. Megettük a leves húsát pörköltnek, galuskával. A szoba lassan felmelegedett, s a gyerekek lementek az ifikhez, s mi itt beszélgettünk soká.

Lexi telefonált: semmi jó, alig dolgoznak, nem javul a helyzet. Teljes készütséget tartani. Igen szomorú lettem. A jövőért. Éva okos kommunistákkal volt 7 évig – ma azt mondja, nem sajnálja a 7 évet. Azt hiszi, ott jobban belátott a kulisszák mögé, mint én kint. Ez lehetetlen. [...]

Lili telefonált Szolnokról. Ideges. Pestre akar jönni, élelmiszert hoz. Nagyon lebeszéltem. Akármilyen ideges, ott nyugalom van és rend.

Fél 12, megyünk aludni. Lexi 3–4-ig kapuőr. Vekkerre ébred? Csengetnek érte, talán meghallom a jégveremben, ágyamban alszom. (A lövöldözések miatt még mindég nyitva réstre az ablak, a mi szobánkban be is tört, alig fűtünk, mert kevés a tüzelő, ki tudja, mikor lesz, a tél meg csak most kezdődik.)

XI. 13.

Fél 10-ig sorba álltam a banknál. Izgatott, veszekedő sor. 11-kor nyitottak, akkor beeresztettek az udvarba. Korlátlanul adtak pénzt, mind kivehettem volna, de csak egy csekk-könyvről vettem hatvanat. Mindenki inflációra vár, örült vásárlások, sorbaállás.

Én csak apró ételt vettem, keveset. Fáradt vagyok és boldogtalan. Az éjjel az ágyamban fáztam, hajnalban tömérdek páncélos ágyús autó ment, lassan, a város felé. Lábujjhegyen. Iszonyat és rettegés fogott el. Újra elaludtam, s megint fel 5-kor, végre felmelegedtem, és fél 9-ig aludtam, jól, furcsa álmok. Bank után tejet, fél kiló vaját, 40 deka sajtot vettem sorban. A banknál találkoztam Örkénnyel – most felhívtam, nincs otthon, Déryhez ment, majd visszahív. A felesége meséli, hogy Miskolcon 14 éves gyerekek feküdtek a tankok elé, az anyák sikoltoztak, a tankok vártak, és visszamentek. Valószínűleg mese, de se non e vero, bene trovato.

Éva telefonál, fent van Julikánál, aki az Új Szent János Kórházban orvos, onnan telefonáltak neki az előbb, hogy a Parlament előtt tüntetés van, belelőttek, kihívták a mentőket a Jánosból, de nem tudtak átmenni a Margit hídon.

Lexi szerint ma a tárgyalások napja. Senki nem dolgozik. A munkások egy része az üzemi tanácsokhoz, a többi az oroszok kimenéséhez köti a kezdést. Feszült csönd. Sok autó, teher, páncél jár előttük, tehát nem biztos a Margit híd lezártága.

Beáztattam a ruhát, éjszaka mosok, ki tudja, meddig van villany. Bár elmúlna az egész, mire ez a blokk elfogy. Most 6 óra, talán hírek jönnek, aztán külföldet keresek. A gyerekek lent vannak a pincében játszani. Virág latintanára itt volt délután, de nem volt kedve neki se tanulni. Ők a Krisztina posta mellett laknak, partizánok lőttek a házukból a Széna térre. Káruk nincs. Az első csütörtökön átmentek Pestre – vissza délből a Margit hídon: sortűz a hídra a fehér házból. A földre feküdtek.

Lexi az órát javígtatja. Becsinálta a hálóban hullámpapírral az ablakot – ma már nem fogok annyira fázni. Csak a lelkem.

Romániában elfojtották a felkelést. Cseh várakozása – szlovák ostromlott városkép, Pozsonyban a szovjet jelenléte megakadályozza. [...]

Londoni Pen Klub, Képes Géza támogatást kér, a semlegesség megsértése élet-halál, rádióüzenet – Tábori Pál a számúzóttak Pen Klubjának vezetője.

Az orosz beavatkozók dühétől a magyar írókat és értelmiséget megmentették. Háttározat: Nemzetközi PC együttérzés támogatja a felhívást, nov. 5-én, 7-én távirat minden PC-hez, rengeteg válaszolt. Írek rendkívüli ülése, megbotránkozva, együttérzés. Ne veszítsék el a reményt, Schiller és Goethe túléli. A gondolkodók világa. [...]

Örkény azt mondja, nem volt a Parlamentnél tüntetés. Egyesek szerint bejöttek a csepeliek, de hangszórós kocsik mentek eléjük, hogy lövés lesz, erre elmentek a Rákóczi útra. Déry és Lőrinc jól van, remél. A borsodiak dolgoznak, a mátrai centrálénak van szene, árama.

Sok tank rohan a ház előtt, őrjárat, nyitott tetővel. Kínos hallgatni. Kinézünk az erkélyen, de félünk: belénk lőhetnek.

XI. 14.

Enyhül a helyzet.

Ma a városban voltam. A Fő utcán, a Lánchídon át [...] A városban rengeteg ember, ruha-, cipő- és minden üzlet előtt tömérdek sorba álló. A Vörösmarty téri Napsugár előtt tömkeleg, kimentem a Deák térre, ott a Madách tér felé több kiégett ház, de nem háború, inkább tűzvész hatása. Üvegcserep, néhol apróra zúzódott már, mint a jég. A ruhabolt, az emeleti zárva, ablakai épek. A Napsugár, átégve, agyonlőve, szemben a mozi is – és a sarkon a szép, óriás ház, az Astoria, a Semmelweis utca sarka, rémes, de a mozin túl már tűrhető, a belváros ép. Sorba állók mindenütt. Az eszpresszóban 50 fo-

rint árú teát vettem – más nincs, egy nő mindenkinek szól, más nincs, csak tea. Sokan mégis kérdezik: Kávé? Lajos üzlete zárva. Fluszpapírt vettem, alkalmatlan csomag. A színház után átvágtam a Váci utca felé, rám kiált és nyakamba borul Majorné. Semmi bajuk, Tamás bement a főiskolára, mert „a tanítványai nagyon hívták”. Különös. Semmi se változott? Igazgató marad? Lehetetlen. [...]

A Váci utcán nagyon sok ember, sorba állók. Az ékszerüzletben csak ezüst és ébresztőóra. Zserbónál kevés sorbaállítás után feketét ittam, és negyed sós, 30 deka cukrozott gyümölcsöt kaptam. Utolsó áru. Holnap újra lesz.

Lánchídnál találkoztam X. Magdával (Csanádiné?), aki úgy szeret römizni. Férje beteg, lakása a Böszörményi úton, mellett, ép. Képet vásárolgat évek óta, kis lakása van. Együtt mentünk át a szúcshöz. Vettem 3000 forintért egy elég szép hörcsögbundát. Magda hazament, én meg a Batthyány csarnokban néztem, mi kapható. Sorbaállítás nélkül csak birkahús, nem kell. Libát mértek, sokat. Sor elején Dauktlihné kislányával. Ő vett nekem egy 7 kilós élő ludat, amit nehezen hazacipeltem. Lexi levágta, Regösné megpucolta. Elég sovány.

A munkások, úgy látszik, kezdenek hajlandóságot mutatni a munkához. Bányászok dolgoznak, holnap de. 10-kor pesti nagyüzemek értekezlete lesz. Oroszok kimenetelét hiába követelik, nem mennek. Talán ha rend lesz. Sok tank járja a várost, de nyitott tetővel és bekötött csővel, gépfegyverrel. Ma lövés nem volt. Molnár már adomázik. Lexinek is jobb kedve van. Éva két napja fent van a hegyen a sógornőjénél (Nagyné), megkapta az osztrák útlevelet. Rajk Júlia megjött Berlinből. 3-kor fűtöttem be, most, 9-kor jó meleg van, álmos vagyok. Köves gyerekek szerint csak jan. 1-jén lesz iskola, mert az iskolákat szükséglakásnak adják. A gyerekek egész délután Köveséknél játszottak, Pista közben a maga szobájában aludt. Biciklin jár operálni, autót nem kap. Sajátja hibás.

Regösné vejjelöltjét visszahívják a minisztériumba (ahonnan sikkasztás miatt kitétek), de nem megy. Pista exfiuk gyalog jött haza Pécsről, a katonaságtól, a kislány, a nagylány már dolgozik, és itt lakik. Sokan vannak, békében. Regösné érdekes nő. Szívesen pucolta a ludam: végre valamivel viszonyozhatja sok szívességemet. Este tankörzés – most csend. A Bohéméletet játsszák lemezről, olasz előadás. A varrónő hazaküldte Réka kabátját 400 forintért (Réka bőnek találja, pedig szép).

Lexi, sokkal jobb kedvvel, a faliórát javítja – nem akar a háború óta járni. Sok szerzőm körülötte. Réka fürdött, most Virág. Rádió híreket keresek. Csupi, Imre, Balázs elvitte a pénzt.

György Laci Pesten volt, már elment, ezek a csacsi lányok nem hívták ide a pénzért, pedig ez most nekik sokat érne. Élelemautóval volt itt, s 3-kor visszament.

Hullámozó hangulat. Az egész nagy szenvedés hiába lett volna? Nagy erők mérköztek – még nincs vége, de valószínűleg semmi sem változik. Akkor pedig újra kezdődik minden. Infláció-defláció repül a levegőben. A kispénzüek most elpazarolnak mindent, még szegényebbek és boldogtalanabbak lesznek, legalább bosszú ne volna! Hírek járnak fiatalok deportálásáról, persze nem biztos a rémhír, csak jellemző. Vajon Nyugat mit mond?

XI. 16.

Egyre kevesebb jegyzetet írok.

Ma délig takarítottam (tegnap de. fodrásznál voltam!). Lexi korán, tán fél háromkor ért haza. Mosogatás után, nagyon fáradtan, felmentem Szeffihez. Ja igen, itt volt Miklós, adtam húst, gombát és 500 Ft.

Kádár, Dobi, Apró, Marosán, Rónai, Sebes. Tárgyalás, csehekkel tárgyaltak. Tájékoztatták, csehek segítségével, öröm, hogy a magyar forradalmi kormány számos eredményt ért el a rend helyreállításáért. Helyeslik a szovjet segítséget. Mo. fejlődése Magyarországhatáskörébe tartozik. ENSZ nem jogérvényes. [...]

Szakszervezeti felhívás: Munkátestvérek! 17-én reggel a munkát vegyétek fel a sztrájk fenntartásával. Majd sikerül megoldani. 15-én tárgyalunk Kádárral, munkástanács hatásköre biztosítva van. Szovjet csapatok az ország területéről fokozatosan ki-mennek. XIV. ker. 19-én reggel 8-ig munkába, autóbuszüzem vegye fel a munkát. Ha nem teljesítik az ígéreteket, újra sztrájk.

Vasutas munkástanács: magyarul érzünk és gondolkozunk. Ferencváros okt. 31-i követelése mellett kitart, de multhatatlanul vasútra van szükség. Kérünk, sztrájk fenntartásával, vegyétek fel a munkát. Mi, a munkástanács tagjai, tettekben és anyagiakban megbecsült tagjai legyünk. [...]

A világ a kommunizmus ellen, Mo. hősiessége. A szovjet elszigeteltebb, mint volt.

Ázsia, Tokió: a szovjet története hátborzongató.

Teherán: Kis népek küzdenek ellene.

Kéthly sajtókonferenciát tart ma – nem fegyveres beavatkozás kell, az megsemmisítené Mo.-ot. Nem fasiszta felkelés.

A pápa két nagyhatalomhoz: Isten és a nép. Két szakadás: nép és a vezető közt, és politika és nép közt. Katolikus sajtó: megvetés és bojkott a kommunizmusnak. ENSZ-megfigyelő megint jönni akar, ifjúság deportálása miatt is. [...]

Tito: a sztálinisták és vazallusaik felelősek. Csodálatos szabadságharc.

München: a forradalom távlatai, programja, az író 10 napig volt Mo.-on. Gépállomáson mindenki sztrájkol, míg az orosz el nem megy. Összes polgári pártokat! Szabad választást! A szovjet csapatok kivonulása után. Indulhatnak a kommunisták is: származás lesz.

Semlegesség: Nagy Imre ezzel lett népszerű. Kádár egyiket sem ígéri. A második beavatkozás: szabadságharc lett belőle.

10 óra, megyek aludni, mert 4–6-ig kapuőr leszek.

(Folytatása következik.)

Rába György

JÓ VOLNA

Tollam futtatni könnyedén
mint korcsolyát a tó jegén
jó volna szálljak magam is
fürge szerszám amerre visz
és útközben révülten annyi
tömerdek gondot elfeledni